
Η κριτική σκέψη στην καθημερινή διδασκτική πράξη

Μία συνέντευξη που παραχώρησε ο επικ. καθηγητής του Π.Τ.Δ.Ε. του Παν/μίου Αθηνών κ. **Ηλίας Γ. Ματσαγγούρας** στο μέλος της συντακτικής ομάδας κ. Ανδρέα Ζεργιώτη, για το περιοδικό *Εκπαιδευτική Ρότα*.

Βασική ιδέα και σκοπός τελικά αυτής της συνέντευξης ήταν, να μη γίνει μονομερής ανάπτυξη ενός θέματος με τη συγγραφή ενός ακόμα άρθρου, αλλά να επιδιωχθεί η όσο το δυνατόν πιο ζωντανή παρουσίαση του, με τρόπο που να ανταποκρίνεται στους προβληματισμούς και τις αναζητήσεις ενός μάχιμου εκπαιδευτικού.

Πραγματοποιήθηκαν δυο συναντήσεις προετοιμασίας, για την επιλογή του θέματος, τη διερεύνηση και την οριοθέτηση του προβλήματος. Ύστερα από βιβλιογραφική προσέγγιση, συντάχθηκε το ερωτηματολόγιο και παρουσιάστηκε στον κ. καθηγητή για παραπέρα ανάλυση και επεξεργασία.

Οι απαντήσεις δόθηκαν προφορικά και αφού καταγράφηκαν, παρουσιάζονται παρακάτω.

Ερ. Τελευταία γίνεται πολύς λόγος για την Κριτική Σκέψη. Είναι μια διάσταση του ανθρώπινου πνεύματος που πρόσφατα ανακαλύφτηκε και ερευνάται ή υπάρχει ιστορικό προηγούμενο;

Απ. Ασφαλώς δεν πρόκειται για μια σύγχρονη ανακάλυψη· απεναντίας πρόκειται για μια πολύ παλιά ιστορία, η οποία αρχίζει από την εποχή που οι Έλληνες της ομηρικής περιόδου -κατά τη διατύπωση του γερμανού φιλοσόφου Β. Shell'- ανακάλυψαν το νου. Έκτοτε η φιλοσοφία και πολύ αργότερα και η ψυχολογία ασχολούνται συστηματικά με τον ανθρώπινο νου και τις λειτουργίες του, μια από τις οποίες είναι και η Κ.Σ.

Ιδιαίτερα για μας τους εκπαιδευτικούς, αξίζει να σημειώσουμε, ότι στα πλαίσια της Ελληνοκλασικής εκπαίδευσης, η ανάπτυξη της Κ.Σ. αναδείχτηκε σε πρωταρχική επιδίωξη. Χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα του Δημοκρίτου: «Πολυνούην, ού πολυμαθήην ασκέειν χρή».

Ερ. Γιατί πιστεύετε ότι στη σημερινή εποχή η ανάπτυξη της Κ.Σ. μέσα από το εκπαιδευτικό σύστημα, φαίνεται να αποτελεί ολοένα και περισσότερο έναν από τους βασικότερους στόχους του;

Απ. Την εποχή μας μεταξύ των άλλων, όπως συχνά επισημαίνεται, χαρακτηρίζουν και τα εξής δεδομένα: Η γνώση, τα προβλήματα, οι διαδικασίες και τα προϊόντα της παραγωγής εξελίσσονται με γοργούς ρυθμούς και προς απρόβλεπτες κατευθύνσεις. Αυτό σημαίνει πολύ απλά ότι το σχολείο, για πρώτη φορά στην ιστορία του, αδυνατεί να προβλέψει τον κόσμο στον οποίο

θα ξήσουν άύριο οι σημερινόι μαθητές του. Έτσι, δεν μπορεί να τους προετοιμάσει για τη ζωή, διδάσκοντας τους τις «απαντήσεις» στα καιρία ερωτήματα της ζωής. Σ' αυτή την περίπτωση μόνο μια δυνατότητα υπάρχει για το σχολείο' να αναπτύξει στα παιδιά την Κ.Σ., που τους παρέχει τη δυνατότητα να τοποθετούνται αυτόνομα στις προβληματικές καταστάσεις και να επιλέγουν ενσυνείδητα' παροσεγγίσεις για την επίλυση τους.

Ερ. Πληροφορηθήκαμε ότι στην Ευρώπη έχουν αναπτυχθεί και εφαρμόζονται προγράμματα διδασκαλίας της Κ.Σ. στις διαφορετικές βαθμίδες εκπ/σης. Πείτε μας κάτι γι' αυτά τα προγράμματα και την ελληνική συμμετοχή σ' αυτά.

Απ. Οι εκπαιδευτικοί φορείς της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το Ευροκοινοβούλιο έχουν ενθαρρύνει την ανάπτυξη αντίστοιχων προγραμμάτων. Καρπός του ευρύτερου ενδιαφέροντος των Ευρωπαίων παιδαγωγών και εκπαιδευτικών για τη διδασκαλία της Κ.Σ. είναι η έκδοση σχετικού οδηγού², ο οποίος επέλεξε από τις δεκάδες των προγραμμάτων (ξεπερνούν τα 170), 42 προγράμματα, στα οποία συμπεριλαμβάνονται και 2 ελληνικά. Το ένα εκπονήθηκε στο Παν/μιο Θεσ/νίκης, από την καθηγήτρια ψυχολογίας κ. Ευκλείδη και αφορά κυρίως στη Β'/θμια εκπαίδευση και το άλλο από τον ομιλούντα και αφορά στην Α'/θμια εκπαίδευση.

Ερ. Ποια είναι τα βασικά ποιοτικά χαρακτηριστικά, που διακρίνουν την Κ.Σ. από τις άλλες μορφές σκέψης;

Απ. Τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της Κ.Σ. είναι πολλά. Τα κυριότερα από αυτά είναι: η αμφισβήτηση και επανεξέταση των δεδομένων, η συνεπής επιλογή και αξιολόγηση εναλλακτικών θεωρήσεων, επιλογών και ερμηνειών των προβληματικών καταστάσεων και, κυρίως, η αποστασιοποιημένη και απροσωπώληπτη θεώρηση και των δικών μας πράξεων και επιλογών.

Ερ. Τελικά η Κ.Σ., πιστεύεται σήμερα ότι καλλιεργείται και αναπτύσσεται ως διαμορφωτική (με την έννοια ότι διαμορφώνεται και διαμορφώνει ταυτόχρονα) ανώτερη εγκεφαλική λειτουργία ή υπάρχει έμφυτη, αποτελώνας ένα απλό χαρακτηριστικό της ευφυίας;

Απ. Η σύγχρονη ψυχολογική και διδακτική βιβλιογραφία είναι στο ερώτημα αυτό σαφής και κατηγορηματική. Οι λειτουργίες της σκέψης έχουν ασφαλώς νευροβιολογική υποδομή, αλλά είναι διδάξιμες και η διδασκαλία τους κινείται μέσα στο χώρο των δυνατοτήτων της θεσμοθετημένης εκπ/σης.

Ερ. Είναι απαραίτητη η ανάπτυξη συγκεκριμένων τεχνικών από το δάσκαλο για την καλλιέργεια της Κ.Σ. στους μαθητές ή απλά η σωστή επιλογή των μαθησιακών αντικειμένων μέσα από τα επίσημα Αναλυτικά Προγράμματα, είναι ικανή από μόνη της να ενεργοποιεί τις λειτουργίες της Κ.Σ.;

Απ. Η συστηματική μελέτη της επιστημονικής γνώσης που εμπεριέχεται στα μαθήματα του Α.Π., έχει ως έμμεσο αποτέλεσμα την ανάπτυξη και την μορφοποίηση της σκέψης. Όμως προκειμένου να πετύχουμε καλύτερα αποτελέσματα σε συντομότερο χρονικό διάστημα, επιβάλλεται ο δάσκαλος να διαμορφώσει τόσο τη διαδικασία όσο και το περιεχόμενο του καθημερινού μαθήματος σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά και τις προδιαγραφές της Κ.Σ.

θεώρησης, που εκδίδει η Παιδαγωγική Εταιρεία Ελλάδος.

Ερ. **Κύριε καθηγητά, σας ευχαριστούμε για την πολύ ενδιαφέρουσα συ-
νέντευξη που μας παραχωρήσατε. Ελπίζουμε να συμβάλει και αυτή, να
ανοίξει ο δρόμος και στην Ελλάδα για την ευρύτερη και συστηματική καλ-
λιέργεια της Κ.Σ. στο σχολείο.**

Απ. Και εγώ με τη σειρά μου θέλω να σας ευχαριστήσω για την τιμή που
μου κάνατε και να μου επιτρέψετε να συγχαρώ την **Εκπαιδευτική Ρότα** για
την ευρύτητα των προβληματισμών της και τη γενικότερη παρουσία της στο
χώρο της εκπαίδευσης. Το περιοδικό προέρχεται μέσα από το χώρο των μά-
χιμων εκπαιδευτικών και αποδεικνύει με τον πλέον αδιάψευστο τρόπο τη δυ-
ναμικότητα του δασκαλικού κλάδου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Shell, B.: Η ανακάλυψη του πνεύματος: Ελληνικές ρίζες της Ευρωπαϊκής Σκέψης, μεταφ. Δ. Ιακώβ, Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1997.
2. Hamers, J. H. M Overtoom, M. Th. (Eds): Teaching Thinking in Europe: Ivertovy oi European Programms, Utrecht Sardes, 1997.

